

Zbiór Orzeczeń

OPINIA RZECZNIKA GENERALNEGO
NIILA JÄÄSKINENA
przedstawiona w dniu 18 października 2012 r.¹

Sprawa C-543/10

**Refcomp SpA
przeciwko
Axa Corporate Solutions Assurance SA,
Axa France IARD,
Emerson Network Power,
Climaveneta SpA**

[wniosek o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym złożony przez Cour de cassation (Francja)]

Jurysdykcja w sprawach cywilnych i handlowych — Rozporządzenie (WE) nr 44/2001 — Wykładnia art. 23 — Klauzula prorogacyjna uzgodniona w umowie zawartej pomiędzy producentem i pierwotnym nabywcą towaru — Umowa w ramach łańcucha umów zawartych pomiędzy stronami mającymi siedziby w różnych państwach członkowskich — Skutki tej klauzuli względem późniejszego nabywcy tego towaru i ubezpieczyciela, który wstąpił w jego prawa — Ewentualny wpływ braku zastosowania art. 5 pkt 1 rzeczonego rozporządzenia na bezpośrednie powództwo późniejszego nabywcy przeciwko producentowi

I – Wstęp

1. Wniosek o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym wniesiony przez Cour de cassation dotyczy wykładni rozporządzenia Rady (WE) nr 44/2001 z dnia 22 grudnia 2000 r. w sprawie jurysdykcji i uznawania orzeczeń sądowych oraz ich wykonywania w sprawach cywilnych i handlowych².
2. Wniosek ten został złożony w związku z postępowaniem toczącym się przed sądem francuskim, w którym powołano się na klauzulę prorogacyjną ustanawiającą jurysdykcję sądu włoskiego, ustaloną w umowie sprzedaży pomiędzy producentem, mającym siedzibę we Włoszech, i pierwotnym nabywcą spornych towarów, również mającym siedzibę we Włoszech; na klauzulę tę powołał się producent wobec późniejszego nabywcy francuskiego i ubezpieczyciela, również francuskiego, który wstąpił w jego prawa. Niezależnie od tego konkretnego przypadku, kwestia ta posiada doniosłe znaczenie, bowiem podmioty gospodarcze w umowach dotyczących handlu międzynarodowego często dokonują umownego wyboru jurysdykcji.
3. Trybunał został poproszony o udzielenie odpowiedzi na pytanie, czy art. 23 rozporządzenia nr 44/2001 dopuszcza – a jeżeli tak, to na jakich warunkach – przenoszenie klauzuli prorogacyjnej uzgodnionej pomiędzy stronami w pierwotnej umowie w ramach łańcucha umów zawartych kolejno pomiędzy podmiotami gospodarczymi, mającymi siedziby w różnych państwach członkowskich

1 — Język oryginału: francuski.

2 — Dz.U. 2001, L 12, s. 1.

Unii³. Trybunał powinien rozstrzygnąć, czy należy odsyłać do mającego zastosowanie prawa krajowego w celu ustalenia, czy umowy dotyczące właściwości sądu wywołują skutki, czy też nie wywołują skutków względem osób trzecich, które nie wyraziły na to zgody, uwzględniając swoje orzecznictwo o objęciu taką klauzulą osoby trzeciej, będącej okazicielem konosamentu⁴, w którym zamieszczona jest ta klauzula, lub czy należy ustanowić w tym względzie niezależną normę prawa materialnego, tak jak zamierzał to zrobić Parlament Europejski w ramach prac nad zmianą rozporządzenia nr 44/2001⁵.

4. Postanowienie odsyłające podnosi również związek pomiędzy tą problematyką a wyrokiem w sprawie Handte⁶, który dotyczy pojęcia „umowa lub roszczenia wynikające z umowy” w rozumieniu art. 5 pkt 1 Konwencji z dnia 27 września 1968 r. o jurysdykcji i wykonywaniu orzeczeń sądowych w sprawach cywilnych i handlowych (zwanej dalej „konwencją brukselską”)⁷, któremu odpowiada zasadniczo art. 5 pkt 1 rozporządzenia nr 44/2001. Ponieważ wspomniany wyrok potwierdził, iż w świetle wykładni tego przepisu stosunek prawny łączący producenta i późniejszego nabywcę nie ma charakteru umownego, Cour de cassation zadaje pytanie dotyczące wpływu tego orzecznictwa na skutki wynikające dla późniejszego nabywcy z klauzuli prorogacyjnej, przyjętej w umowie zawartej wyłącznie przez producenta.

II – Ramy prawne

5. Motyw 11 rozporządzenia nr 44/2001 stanowi, że „[p]rzepisy o jurysdykcji powinny być w wysokim stopniu przewidywalne i powinny zależeć zasadniczo od miejsca zamieszkania pozwanego, a tak ustalona jurysdykcja powinna mieć miejsce zawsze, z wyjątkiem kilku dokładnie określonych przypadków, w których ze względu na przedmiot sporu lub umowę stron uzasadnione jest inne kryterium powiązania [...]”.

6. Artykuł 5 pkt 1 lit. a) rozporządzenia nr 44/2001, który znajduje się w sekcji 2 rozdziału II, zatytułowanej „Jurysdykcja szczególna”, przewiduje, że osoba, która ma miejsce zamieszkania na terytorium państwa członkowskiego, może być pozwana w innym państwie członkowskim przed sąd miejsca, gdzie zobowiązanie zostało wykonane albo miało być wykonane, jeżeli przedmiotem postępowania jest umowa lub roszczenia wynikające z umowy.

7. Artykuł 23 ust. 1 rozporządzenia nr 44/2001, który znajduje się w sekcji 7 rozdziału II, zatytułowanej „Umowa dotycząca jurysdykcji”, stanowi:

„Jeżeli strony, z których przynajmniej jedna ma miejsce zamieszkania na terytorium państwa członkowskiego, uzgodniły, że sąd lub sądy państwa członkowskiego powinny rozstrzygać spór już wynikły albo spór przyszły mogący wynikać z określonego stosunku prawnego, to sąd lub sądy tego państwa członkowskiego mają jurysdykcję. Sąd lub sądy tego państwa członkowskiego mają jurysdykcję wyłączną, o ile strony nie uzgodniły czego innego. Taka umowa dotycząca jurysdykcji musi być zawarta:

- a) w formie pisemnej lub ustnej potwierdzonej na piśmie; lub
- b) w formie, która odpowiada praktyce przyjętej między stronami; lub

3 — Zgodnie z art. 1 ust. 3 rozporządzenia nr 44/2001 w niniejszej opinii pojęcie „państwo członkowskie” oznacza każde państwo członkowskie z wyjątkiem Królestwa Danii.

4 — Wyroki: z dnia 19 czerwca 1984 r. w sprawie 71/83 Russ, Rec. s. 2417; z dnia 16 marca 1999 r. w sprawie C-159/97 Castelletti, Rec. s. I-1597; z dnia 9 listopada 2000 r. w sprawie C-387/98 Coreck, Rec. s. I-9337.

5 — Rezolucja Parlamentu Europejskiego z dnia 7 września 2010 r. w sprawie stosowania i przeglądu rozporządzenia Rady (WE) nr 44/2001 [2009/2140 (INI), P7_TA(2010)0304, motyw O i pkt 13].

6 — Wyrok z dnia 17 czerwca 1992 r. w sprawie C-26/91, Rec. s. I-3967.

7 — Dz.U. 1972, L 299, s. 32, w brzmieniu zmienionym przez konwencje o przystąpieniu nowych państw członkowskich do tej konwencji.

- c) w handlu międzynarodowym – w formie odpowiadającej zwyczajowi handlowemu, który strony znały lub musiały znać i który strony umów tego rodzaju w określonej dziedzinie handlu powszechnie znają i którego stale przestrzegają”.

III – Postępowanie główne, pytania prejudycjalne i postępowanie przed Trybunałem

8. Spółka SNC Doumer (zwana dalej „Doumer”), ubezpieczona u Axa Corporate Solutions Assurance SA (zwanej dalej „Axa Corporate”) z siedzibą w Paryżu (Francja), zleciła prace renowacyjne kompleksu nieruchomości w Courbevoie (Francja).

9. W ramach wykonywanych prac zainstalowano urządzenia klimatyzacyjne, w których wbudowane zostały zespoły kompresorów:

- wyprodukowanych przez spółkę Refcomp SpA (zwaną dalej „Refcomp”), mającą siedzibę we Włoszech,
- kupionych od niej i zmontowanych przez spółkę Climaveneta SpA (zwaną dalej „Climaveneta”), mającą siedzibę również we Włoszech,
- a następnie dostarczonych spółce Doumer przez spółkę Liebert, w której prawa wstąpiła spółka Emerson Network Power (zwana dalej „Emerson”), ubezpieczona w towarzystwie Axa France IARD (zwanym dalej „Axa France”), przy czym siedziby tych spółek znajdują się we Francji.

10. W działaniu zamontowanego systemu klimatyzacji nastąpiły zakłócenia. Biegły stwierdził, że nieprawidłowości w funkcjonowaniu urządzeń spowodowane są wadami produkcyjnymi kompresorów.

11. Axa Corporate, która weszła w prawa Doumer i wypłaciła jej odszkodowanie z tytułu ubezpieczenia, pozwała producenta Refcomp, spółkę montującą Climaveneta i dostawcę Emerson do tribunal de grande instance de Paris (Francja), występując, w związku ze stwierdzoną wadą, z roszczeniem regresowym wobec zobowiązanych in solidum.

12. Obydwie pozwane spółki włoskie zakwestionowały jurysdykcję tribunal de grande instance de Paris; Climaveneta powołała się na klauzulę arbitrażową zawartą w umowie dystrybucyjnej między nią i Emerson, podczas gdy Refcomp powołała się na klauzulę prorogacyjną zawartą w ogólnych warunkach umowy sprzedaży, zawartej pomiędzy nią i Climaveneta, która przyznawała jurysdykcję sądowi włoskiemu.

13. Postanowieniem z dnia 26 stycznia 2007 r. sędzia sprawozdawca na rozprawę tribunal de grande instance de Paris oddalił zarzuty braku jurysdykcji podniesione przez Climaveneta i Refcomp, które zaskarżyły to postanowienie.

14. Wyrokiem z dnia 19 grudnia 2008 r. cour d’appel de Paris zmienił zaskarżone postanowienie w zakresie, w jakim sąd oddalił w nim zarzut podniesiony przez Climaveneta. Orzekł, że tribunal de grande instance de Paris nie ma jurysdykcji do rozpoznania roszczenia przeciwko tej spółce, ponieważ w ramach łańcucha umów przeniesienia własności klauzula arbitrażowa przechodzi automatycznie i akcesoryjnie wraz z prawem dochodzenia roszczeń, które samo w sobie jest akcesoryjne w stosunku do zasadniczego przeniesionego prawa i to niezależnie od homogenicznego bądź heterogenicznego charakteru tego łańcucha.

15. Cour d’appel de Paris utrzymał natomiast w mocy oddalenie zarzutu podniesionego przez Refcomp. W motywach swojego wyroku wskazał, że przepisy o jurysdykcji szczególnej w przedmiocie umów lub roszczeń wynikających z umowy, ustanowione art. 5 pkt 1 rozporządzenia nr 44/2001, nie mają zastosowania do sporu pomiędzy późniejszym nabywcą towaru a jego producentem, który nie był

sprzedawcą, tak że tego rodzaju spory należy traktować jak zbliżone do roszczenia z tytułu czynu niedozwolonego albo roszczenia wynikającego z takiego czynu, do którego mają zastosowanie przepisy art. 5 pkt 3 tego rozporządzenia, oraz uściślił, że art. 23 tego rozporządzenia również nie ma zastosowania, ponieważ spór nie dotyczy umowy. Rzeczony sąd orzekł również, że klauzula prorogacyjna uzgodniona przez producenta i pośredniego sprzedawcę nie może być podnoszona przeciwko ubezpieczycielowi, na którego przeszły prawa późniejszego nabywcy, oraz że sąd francuski, do którego spór został skierowany, jest właściwy ze względu na miejsce, w którym wystąpiła szkoda.

16. Ten wyrok *cour d'appel de Paris* został zaskarżony kasacją główną wniesioną przez Refcomp i kasacją wzajemną wniesioną przez Emerson.

17. Wyrokiem z dnia 17 listopada 2010 r. *Cour de cassation* oddalił kasację wzajemną, natomiast w przedmiocie kasacji głównej wniesionej przez Refcomp postanowił zawiesić postępowanie i skierować do Trybunału następujące pytania prejudycjalne:

- „1) Czy klauzula prorogacyjna uzgodniona w ramach łańcucha podlegających prawu wspólnotowemu umów, zawartych między producentem i nabywcą towaru, wywołuje na podstawie art. 23 rozporządzenia [nr 44/2001] skutki względem późniejszego nabywcy i jeśli tak, to na jakich warunkach?
- 2) Czy klauzula prorogacyjna wywołuje skutki względem późniejszego nabywcy, względnie ubezpieczycieli, którzy wstąpili w jego prawa, nawet jeśli art. 5 pkt 1 rozporządzenia [nr 44/2001] miałyby nie mieć zastosowania do powództwa późniejszego nabywcy względem producenta, jak orzekł Trybunał w swoim wyroku w sprawie *Handte* z dnia 17 czerwca 1992 r.?”.

18. Uwagi na piśmie zostały przedstawione Trybunałowi przez Refcomp, Axa Corporate i Emerson oraz przez rządy francuski, niemiecki i hiszpański oraz Komisję Europejską.

19. Na rozprawie w dniu 3 maja 2012 r. reprezentowane były Refcomp, rządy francuski i niemiecki oraz Komisja.

IV – Analiza

A – Uwagi wstępne

20. Obydwa powyższe pytania prejudycjalne zmierzają do uzyskania orzeczenia Trybunału dotyczącego zasadniczo przenoszenia klauzuli prorogacyjnej w ramach łańcucha umów zawartych przez strony mające siedziby w różnych państwach członkowskich, a w szczególności skutków prawnych wywoływanych taką klauzulą względem późniejszego nabywcy⁸, który nie podpisał umowy, w której jest ona uzgodniona, i który nie wyraził zgody na tę klauzulę zgodnie z wymogami ustanowionymi w art. 23 rozporządzenia nr 44/2001⁹.

21. Chociaż wniosek o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym nie zawiera wyraźnych motywów w tym względzie, z akt sprawy wynika, że pytania francuskiego *Cour de cassation* powstały w związku z następującymi okolicznościami.

8 — Uściślam, że w postępowaniu głównym to ubezpieczyciel, który wstąpił w prawa późniejszego nabywcy, wystąpił z roszczeniem przeciwko producentowi, jednakże ta sytuacja prawna jest równorzędna z sytuacją, w której z roszczeniem wystąpiłby sam późniejszy nabywca.

9 — Wniosek o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym odnosi się wyłącznie do przepisów art. 23 rozporządzenia nr 44/2001, które mają charakter ogólny. Nie dotyczy on zasad szczególnych ustanowionych przez to rozporządzenie i dotyczących klauzul prorogacyjnych, które mogą być zawarte w umowach ze stroną słabszą, tj. umowach ubezpieczenia (art. 13 i 14), umowach zawartych z konsumentami (art. 17) i umowach z zakresu prawa pracy (art. 21).

22. Po pierwsze, problem związany jest z istnieniem zasady prawa krajowego, tzn. teorii prawnej, według której umowy są zwykle względnie skuteczne w zakresie, w jakim wiążą strony, które je zawarły; od zasady tej istnieje jednak wyjątek w przypadku przeniesienia własności, ponieważ własność jest przenoszona na wszystkich kolejnych nabywców danej rzeczy z wszystkimi elementami, które są akcesoryjne w stosunku do niej.

23. Po drugie, co się tyczy ewentualnego systematycznego przeniesienia – akcesoryjnie w stosunku do prawa dochodzenia roszczeń z tytułu umowy, które jako takie jest akcesoryjne w stosunku do przeniesionego prawa własności – klauzuli prorogacyjnej uzgodnionej w pierwotnej umowie w ramach europejskiego łańcucha umów przeniesienia własności, w doktrynie francuskiej ścierają się trzy poglądy dotyczące orzecznictwa Trybunału Sprawiedliwości¹⁰:

- zdaniem niektórych autorów, taka klauzula zawsze wywołuje skutki względem późniejszego nabywcy rzeczy będącej przedmiotem umowy przeniesienia własności, niezależnie od faktu, iż nie jest on stroną umowy i nie wyraził zgody na uzgodnienie takiej klauzuli,
- inni autorzy, przeciwnie, stoją na stanowisku, iż taka klauzula nigdy nie powinna być przenoszona,
- jeszcze inni wybierają drogę pośrednią i ich zdaniem, taka klauzula podlega przeniesieniu w niektórych przypadkach, tzn. w sytuacji, kiedy prawa i obowiązki pierwotnego nabywcy są w całości przenoszone na kolejnych nabywców.

24. Ta problematyka nie jest właściwa wyłącznie prawu francuskiemu, ponieważ porządku prawne niektórych innych państw członkowskich również dopuszczają taką samą fikcję prawną¹¹. Ponadto sprawa nie ma wymiaru teoretycznego, bowiem jej rozstrzygnięcie pociąga za sobą skutki gospodarcze. Odpowiedź Trybunału na wniosek o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym będzie miała potencjalnie doniosłe znaczenie, ponieważ w obrocie zagranicznym bardzo często uzgadniane są klauzule prorogacyjne¹², jest zatem bardzo prawdopodobne, że występują one w łańcuchach umów przeniesienia własności i dotyczą terytorium różnych państw członkowskich.

25. W tym względzie podnoszę, że hipoteza pytań przyjęta przez sąd odsyłający dotyczy „łańcucha umów podlegających prawu wspólnotowemu”, gdyż wiadomo, że podmioty gospodarcze będące stronami kolejnych umów łańcucha będącego przedmiotem sporu w postępowaniu głównym mają swoje siedziby w różnych państwach członkowskich. Ścisłej rzecz ujmując, Trybunał ma wydać orzeczenie dotyczące przypadku, w którym klauzula prorogacyjna podlega zakresowi zastosowania art. 23 rozporządzenia nr 44/2001. Na mocy ust. 1 tego artykułu wystarczy zasadniczo, by przynajmniej jedna ze stron sporu – pozywający lub pozwany – miała miejsce zamieszkania na terytorium państwa członkowskiego Unii¹³, i z takim przypadkiem mamy do czynienia w niniejszej sprawie.

10 — W tym względzie zob. fragmenty opinii przedstawionej Cour de cassation przez rzecznika generalnego P. Chevaliera i opublikowanej w *Transmission des clauses de compétence dans les chaînes communautaires de contrats: la CJUE va pouvoir trancher*, JCP éd. G, 2010, nr 52, s. 2438, który podnosi, iż: „jeśli przyjrzeć się im bliżej, [ww.] wyroki w sprawach Handte i Russ wydają się dopuszczać dwa podejścia do systemu prawnego mającego zastosowanie do przeniesienia klauzuli prorogacyjnej w [takim] łańcuchu na późniejszego nabywcę”, i który wspomina o rozbieżnych stanowiskach prezentowanych przez różnych autorów w doktrynie francuskiej.

11 — W pkt 18 i nast. opinii przedstawionej w dniu 8 kwietnia 1992 r. w ww. sprawie Handte, rzecznik generalny F.G. Jacobs podniósł, że w tym czasie wyłącznie w Belgii, Francji i Luksemburgu roszczenie bezpośrednie późniejszego nabywcy względem producenta było kwalifikowane jako umowne.

12 — W dokumencie roboczym służb Komisji z dnia 14 grudnia 2010 r. zatytułowanym „Streszczenie oceny skutków, Dokument towarzyszący wnioskowi dotyczącemu rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady w sprawie przekształcenia rozporządzenia nr 44/2001” [SEC(2010) 1548 wersja ostateczna, pkt 2.3.1] stwierdzono, że [z]nakomita większość unijnych przedsiębiorstw utrzymujących transgraniczne stosunki handlowe korzysta z umów dotyczących jurysdykcji (niemal 70% wszystkich spółek i 90% dużych spółek). ”

13 — Sygnalizuję jednakże, że sytuacja będzie odmienna po wejściu w życie Konwencji o umowach dotyczących właściwości sądu zawartej w dniu 30 czerwca 2005 r. (zwanej dalej „konwencją haską z 2005 r.”, której tekst jest dostępny pod adresem: www.hcch.net), ponieważ wówczas, aby przepisy rozporządzenia nr 44/2001 miały pierwszeństwo w stosunku do konwencji, wszystkie zainteresowane strony muszą posiadać miejsce zamieszkania w Unii. Podpisanie tej konwencji w imieniu Wspólnoty Europejskiej zostało zatwierdzone decyzją Rady 2009/397/WE z dnia 26 lutego 2009 r. (Dz.U. L 133, s. 1).

26. Stwierdzam również, że pytania prejudycjalne skierowane w niniejszej sprawie dotyczą „klauzuli prorogacyjnej”, podczas gdy przepisy art. 23 rozporządzenia nr 44/2001 dotyczą dwóch rodzajów „umów dotyczących jurysdykcji” obejmujących zarówno klauzule dotyczące właściwości sądu uzgodnione w umowach na wypadek zaistnienia sporu w przyszłości, jak i umowy o właściwość sądu, które są zawarte poza tymi ramami, w sytuacji sporu już wynikłego¹⁴. Jednakże uwzględniając zakres wniosku określony przez sąd odsyłający i szczególny przedmiot toczącego się przed nim sporu, należy moim zdaniem skoncentrować się w odpowiedziach na tym aspekcie i uwzględnić wyłącznie „klauzule” prorogacyjne uzgodnione w umowach na wypadek sporu przyszłego.

27. Uściślam ponadto, że chociaż sąd odsyłający kieruje do Trybunału pytania ogólne dotyczące „skutków” prawnych klauzuli prorogacyjnej względem późniejszego nabywcy, zakres odpowiedzi zaproponowanej Trybunałowi w niniejszej opinii będzie ograniczony do kwestii ewentualnego niekorzystnego dla osoby trzeciej zastosowania klauzuli tego typu, z wyłączeniem założenia, w którym osoba trzecia powołuje się na nią z korzyścią dla siebie¹⁵. Ze względu na przedmiot postępowania głównego, odpowiedź na pytania prejudycjalne pod tym ostatnim kątem nie będzie bowiem użyteczna dla sądu krajowego przy rozstrzyganiu sporu. Trybunał powinien wypowiedzieć się na temat skutków wywołanych klauzulą prorogacyjną względem późniejszego nabywcy, a nie na temat nadmiaru jego ewentualnych skutków.

28. Ponadto przypominam, że odpowiedzi zawarte w orzecznictwie dotyczącym konwencji brukselskiej mogą być transponowane na grunt rozporządzenia nr 44/2001 pod warunkiem, że przepisy, których dotyczy wnioski o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym, będą zasadniczo miały swoje odpowiedniki w postanowieniach wspomnianej konwencji, które były przedmiotem wykładni dokonanej przez Trybunał¹⁶. W niniejszym przypadku postanowienia art. 17 konwencji brukselskiej i przepisy art. 23 rozporządzenia nr 44/2001 są ogólnie analogiczne, chociaż istnieją pomiędzy nimi pewne różnice. Uwzględniając jednak ich treść, różnice te nie mają wpływu na porównywalność właściwych elementów, użytecznych dla odpowiedzi na pytania skierowane do Trybunału w niniejszej sprawie.

B – W przedmiocie ewentualnego skutku wiążącego klauzuli prorogacyjnej uzgodnionej w pierwotnej umowie sprzedaży względem późniejszego nabywcy towaru

29. Poprzez pierwsze pytanie prejudycjalne sąd odsyłający oczekuje zasadniczo od Trybunału wyjaśnienia, czy w rozumieniu art. 23 rozporządzenia nr 44/2001 producent, który jest stroną pierwszej umowy w ramach łańcucha umów, w której została uzgodniona klauzula prorogacyjna, może podnieść ją skutecznie, aby zakwestionować jurysdykcję sądu, do którego wystąpił z powództwem przeciwko niemu późniejszy nabywca, który jest osobą trzecią w stosunku do tej umowy, ale który powołuje się na niewłaściwe jej wykonanie przez pozwanego, a pozywający i pozwany mają miejsce zamieszkania w różnych państwach członkowskich.

30. Interwenienci dopuszczeni do udziału w niniejszym postępowaniu przedstawili różne propozycje odpowiedzi. W rozpatrywanych okolicznościach Axa Corporate i Emerson, w przeciwieństwie do Refcomp, całkowicie wykluczają możliwość przeniesienia klauzuli prorogacyjnej względem późniejszego nabywcy. Natomiast rządy niemiecki i hiszpański dopuszczają możliwość, że klauzula uzgodniona zgodnie z warunkami przewidzianymi w art. 23 rozporządzenia nr 44/2001 wywołuje skutki względem późniejszego nabywcy w przypadku, w którym na mocy mającego zastosowanie prawa krajowego ta

14 — Umowa dotycząca jurysdykcji może dotyczyć „sp[oru] już wynikł[ego] albo sp[oru] przyszł[ego]”.

15 — Taki przypadek mógłby zaistnieć, gdyby osoba trzecia uznała, że prorogacja sądu wynikająca z klauzuli dotyczącej właściwości sądu mogłaby być dla niej korzystna, np. w świetle utrwalonego orzecznictwa wskazanego sądu lub prawa właściwego mającego zastosowanie zgodnie z normami kolizyjnymi prawa państwa członkowskiego, w którym osoba ta ma miejsce zamieszkania lub siedzibę.

16 — Zobacz wyrok z dnia 25 października 2011 r. w sprawach połączonych C-509/09 i C-161/10 eDate Advertising i Martinez, Zb.Orz. s. I-10269, pkt 39 i przytoczone tam orzecznictwo.

osoba trzecia wstępuje we wszelkie prawa i obowiązki jednej ze stron pierwotnej umowy. Rząd francuski i Komisja stoją na stanowisku, że niezależnie od mającego zastosowanie prawa krajowego taka klauzula może być podnoszona względem późniejszego nabywcy jedynie pod warunkiem, że wyraził on na nią zgodę zgodnie z wymogami tego artykułu.

1. W przedmiocie celowości ustanowienia normy materialnej dotyczącej wykładni

31. Jak wynika ze stanowisk przyjętych przez wspomnianych powyżej interwenientów, zasadnicza problematyka pierwszego pytania, niezależnie od faktu, że sąd odsyłający nie sformułował jej w taki sposób, wiąże się z ustaleniem, czy Trybunał powinien dokonać wykładni art. 23 rozporządzenia nr 44/2001, która zmieniałaby się w zależności od przepisów prawa krajowego mogących mieć zastosowanie do spornego stosunku, lub wykładni, która obowiązywałaby niezależnie od treści tych przepisów.

32. Zgodnie z tą ostatnią metodą, w niniejszej sprawie Trybunał powinien określić, czy w przypadku, gdy ma zastosowanie wspomniany art. 23, klauzula prorogacyjna wywołuje skutki, czy też nie wywołuje skutków względem osoby trzeciej w okolicznościach takich, jak okoliczności postępowania głównego, bez uwzględniania skutków spornego stosunku prawnego na gruncie porządku krajowego takiego czy innego państwa członkowskiego¹⁷.

33. Moim zdaniem, sformułowanie normy prawa materialnego właściwej prawu Unii przedstawiałoby korzyść w postaci zagwarantowania lepszego działania zasad jurysdykcji ustanowionych rozporządzeniem nr 44/2001. Trybunał wielokrotnie orzekał, że w celu zapewnienia pełnej skuteczności i jednolitej wykładni na terytorium wszystkich państw członkowskich pojęcia zawarte w tym rozporządzeniu powinny być interpretowane nie poprzez zwykłe odniesienie do prawa krajowego jednego bądź drugiego z zainteresowanych państw, lecz w sposób autonomiczny, zasadniczo poprzez odniesienie do systemu i celów tekstu¹⁸. Stoję na stanowisku, że taką metodę wykładni przepisów rozporządzenia nr 44/2001 powinien przyjąć Trybunał nie tylko wówczas, gdy ustala zwykłą definicję terminów, wyrażeń lub pojęć, które ono zawiera, ale również wówczas, gdy ma określić przedmiot lub zakres tych przepisów¹⁹.

34. W niniejszym przypadku, jeśli by uwzględniać treść prawa krajowego mającego zastosowanie do spornego stosunku prawnego, odpowiedź na niniejsze pytanie dotyczące przenoszenia klauzuli prorogacyjnej nie byłaby odpowiedzią jednolitą, ale zmienną, uwzględniającą różne podejścia istniejące w porządkach prawnych poszczególnych państw członkowskich w przedmiocie charakteru stosunku prawnego istniejącego pomiędzy producentem rzeczy a jej późniejszym nabywcą²⁰, prócz szczególnego problemu ewentualnego objęcia tej osoby trzeciej skutkami klauzuli, na którą nie wyraziła ona zgody.

17 — Konwencja haska z 2005 r. nie wypowiada się w przedmiocie takiej skuteczności. W raporcie wyjaśniającym do konwencji T. Hartley i M. Dogauchi skłaniają się do odwołania do metody norm kolizyjnych (zob. pkt 97: „Pod warunkiem uzgodnienia przez strony pierwotnej umowy klauzuli dotyczącej właściwości sądu, umowa może wiązać osoby trzecie, które na nią nie wyraziły wyraźnie zgody w przypadku, jeśli ich zdolność do wystąpienia z powództwem uzależniona jest od wejścia w prawa i obowiązki jednej ze stron pierwotnej umowy. Ustalenie tej zdolności odbywa się w świetle przepisów prawa krajowego”, a także pkt 142, 143, 294).

18 — Zobacz w szczególności pkt 44 opinii, którą przedstawiłem w sprawie C-133/11 Folien Fischer i Fofitec, w toku, i przytoczone tam orzecznictwo.

19 — Kwalifikacja pojęcia „umowa dotycząca jurysdykcji”, znajdującego się w art. 23 tego rozporządzenia, może mieć wpływ na określenie jej skutków prawnych, jak potwierdza to wyrok z dnia 10 marca 1992 r. w sprawie C-214/89 Powell Duffryn, Rec. s. I-1745, pkt 11 i nast.

20 — Zobacz pkt 18 i nast. ww. opinii rzecznika generalnego F.G. Jacobsa w sprawie Handte.

35. Sformułowanie normy materialnej przez Trybunał ułatwiłoby pracę sądom państw członkowskich. Uwzględniając fakt, że rozporządzenie w sprawie prawa właściwego dla zobowiązań umownych²¹ nie reguluje ani ważności, ani skutków klauzul dotyczących jurysdykcji, ewentualne odesłanie do prawa krajowego nałożyłoby na te sądy obowiązek ustalenia, który system prawny należy w związku z tym zbadać. Konieczność ustalenia, które prawo jest właściwe i w którym momencie, jest bez wątpienia klasyczna w przypadku powoływania się na klauzulę prorogacyjną w sytuacji obejmującej element obcy, ale trudność zastosowania norm kolizyjnych jest spotęgowana w przypadku wielości umów, tak jak ma to miejsce w postępowaniu głównym, ponieważ zastosowanie mogą mieć przepisy różnych ustawodawstw²².

36. W interesie obu stron sporu byłoby również, by mogły stwierdzić bezpośrednio, czy dany sąd ma jurysdykcję, czy też nie ma jurysdykcji na mocy klauzuli prorogacyjnej uzgodnionej w umowie, która nie została podpisana przez pozywającego, bez poddawania ich sporu zmiennym kolejom, będącym wynikiem odesłania do różnych koncepcji obowiązujących w różnych państwach członkowskich. Moim zdaniem należałoby przyjąć taką wykładnię art. 23 rozporządzenia nr 44/2001, w świetle której ustalenie właściwego sądu nie jest uzależnione od niepewnych i przypadkowych przesłanek, i do dokonania takiej wykładni dąży zwykle Trybunał²³.

37. Ponieważ w rozporządzeniu nr 44/2001 zrezygnowano z metody norm kolizyjnych, która została zastosowana w wyroku w sprawie *Tessili Italiana Como*²⁴ w godnej pochwały trosce o uproszczenie²⁵, dokonanie wykładni opartej na tej metodzie byłoby niezgodne z duchem zmian wprowadzanych przez prawodawcę Unii.

38. Podobnie Parlament, po przeanalizowaniu problemu będącego przedmiotem niniejszej sprawy w ramach prac nad zmianą art. 23 rozporządzenia nr 44/2001, opowiedział się za przyjęciem normy prawa materialnego, bez odsyłania do systemów prawnych państw członkowskich po to, aby ograniczyć możliwość podnoszenia umów dotyczących właściwości sądu, regulowanych przez ten artykuł, względem osób trzecich, które nie dały na nie wyrażnej zgody, ze względu na pojawiające się w przeciwnym przypadku ryzyko naruszenia prawa tych osób do dostępu do sądu²⁶. Proponuję, by Trybunał przyjął identyczne podejście.

2. W przedmiocie wykładni literalnej art. 23 rozporządzenia nr 44/2001

39. W swoim aktualnym brzmieniu art. 23 rozporządzenia nr 44/2001 odnosi się do warunków formalnych i istotnych wymogów ważności umów dotyczących jurysdykcji, które reguluje, ale nie do ich zakresu i skutków. W szczególności nie uściśla on, jakie osoby mogą być uznane za „stronę” takiej umowy, ani czy klauzula prorogacyjna może być przeniesiona ze stron jednej umowy na strony innej umowy jako akcesoryjna wobec własności rzeczy²⁷.

21 — Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (WE) nr 593/2008 z dnia 17 czerwca 2008 r. w sprawie prawa właściwego dla zobowiązań umownych (Rzym I) (Dz.U. L 177, s. 6). Artykuł 1 ust. 2 lit. e) tego rozporządzenia wyłącza umowy o właściwość sądu z jego przedmiotowego zakresu zastosowania.

22 — Prawo państwa członkowskiego, w którym znajduje się sąd, do którego wniesiono powództwo; prawo państwa członkowskiego, w którym znajduje się sąd wskazany w klauzuli prorogacyjnej; prawo mające zastosowanie do umowy pierwotnej, która zawiera tę klauzulę, lub prawo mające zastosowanie do umowy zawartej z osobą trzecią, względem której klauzula ta została podniesiona (jak proponuje rząd hiszpański).

23 — Zobacz analogicznie, co się tyczy konwencji brukselskiej, wyrok z dnia 27 października 1998 r. w sprawie C-51/97 *Réunion européenne* i in., Rec. s. I-6511, pkt 34 i przytoczone tam orzecznictwo.

24 — Wyrok z dnia 6 października 1976 r. w sprawie C-12/76, Rec. s. 1473.

25 — Zobacz wniosek Komisji, który doprowadził do przyjęcia rozporządzenia nr 44/2001 i w którym stwierdzono: „Właściwość przemieniana z art. 5-1 dotycząca jurysdykcji umownej została zmieniona. Odtąd miejsce wykonania zobowiązania, które stanowi podstawę powództwa, jest ustalone w sposób autonomiczny w obydwu przypadkach stosunków umownych: sprzedaży towarów i świadczenia usług. Rozwiązanie to pozwala uniknąć odesłania do zasad prawa prywatnego międzynarodowego państwa, w którym znajduje się sąd, do którego skierowano powództwo” [COM(1999) 348 wersja ostateczna, pkt 4.2] [tłumaczenie nieoficjalne].

26 — Wyżej wymieniona rezolucja 2009/2140(INI), motyw O i pkt 13.

27 — Ponieważ pojęcie „strony” w rozumieniu tego przepisu nie jest w nim ustalone, mogłoby ono być rozumiane jako obejmujące albo strony umowy dotyczącej jurysdykcji, albo strony sporu skierowanego do sądu.

40. Jedyną wyraźną przesłanką, zawartą w aktualnym tekście i dotyczącą skutków prawnych klauzul prorogacyjnych jest ustalenie wyłącznej właściwości sądów wskazanych przez strony umowy²⁸. Jednakże ten aspekt jest bez znaczenia dla ewentualnego skutku obowiązującego tych klauzul względem osób trzecich.

41. Co się tyczy terminologii, zaznaczam, że wskazując przypadek, w którym „strony [...] *uzgodniły*, [...] sąd” (podkreślenie moje), art. 23 rozporządzenia nr 44/2001 wymaga, aby pomiędzy stronami sporu istniała „umowa” dotycząca wyboru sądu. Jak wskazuje motyw 11 tego rozporządzenia, troska o przestrzeganie swobody stron sporu w zakresie umownego wyboru jurysdykcji uzasadnia właściwość innego sądu wskazanego przez strony aniżeli sąd, który powinien być właściwy na mocy tego rozporządzenia, przy czym konieczna jest ponadto wola poddania sporu temu sądowi zarówno po stronie pozyskującego jak i pozwanego.

42. Jak wskazał Trybunał na gruncie odpowiadających temu przepisowi postanowień konwencji brukselskiej²⁹, przesłanki formalne ustanowione w art. 23 rozporządzenia nr 44/2001 czynią z dowodu istnienia zgody stron, względem których klauzula prorogacyjna jest podnoszona, zasadniczą przesłankę jej ważności. Wynika z tego, że w przypadku sporu sąd, do którego został on wniesiony, zobowiązany jest zasadniczo ustalić, czy osoba, względem której na taką klauzulę się powołano, wyraziła na nią zgodę w należytej i wymaganej formie.

43. Prawdą jest, że Trybunał orzekał – w szczególności w wyrokach dotyczących konosamentów, do których powrócę w dalszej części opinii – że w szczególnych okolicznościach klauzula prorogacyjna może wywoływać skutki względem osoby, która na nią formalnie nie wyraziła zgody. Jak podnosi Refcomp, Trybunał rzeczywiście orzekał, że zgoda na postanowienie tego typu może wynikać z przystąpienia do umowy spółki³⁰, ale z takim przypadkiem nie mamy absolutnie do czynienia w niniejszej sprawie. Trybunał dopuścił również takie skutki w wyrokach dotyczących ubezpieczeń, ale wyłącznie w przypadkach, w których są one korzystne dla osoby trzeciej³¹, opierając się na fakcie, że taka osoba korzysta z postanowienia umownego na korzyść osób trzecich, oraz na ochronie strony słabej³², która jest celem zasad jurysdykcji przyjętych w tym zakresie³³. Natomiast w niniejszej sprawie nie ma ani podobnego mechanizmu, ani podobnego celu³⁴.

44. Ponadto przypominam, że art. 23 rozporządzenia nr 44/2001 wymaga, by umowa dotycząca jurysdykcji wpisywała się w ramy „określonego stosunku prawnego”. Z faktu, że prawodawca Unii przyjął w sposób ograniczający wyłączenia w stosunku do ogólnych zasad jurysdykcji ustanowione w tym rozporządzeniu, wynika, że zakres klauzuli prorogacyjnej nie może być zbyt rozległy³⁵. Ponadto,

28 — Oznacza to, że zakazane jest orzekanie przez sądy, które bez takiej klauzuli byłyby właściwe na mocy rozporządzenia nr 44/2001, chyba że strony postanowiły inaczej.

29 — Trybunał orzekł, że funkcją wymogów formalnych ustanowionych art. 17 konwencji brukselskiej jest dostarczenie dowodu zgody na wybór jurysdykcji. Zobacz wyrok z dnia 20 lutego 1997 r. w sprawie C-106/95 MSG, Rec. s. I-911, pkt 15 i przytoczone tam orzecznictwo.

30 — W wyżej wymienionym wyroku w sprawie Powell Duffryn klauzula prorogacyjna uzgodniona w statucie spółki została uznana za wywołującą skutki względem wszystkich akcjonariuszy, ponieważ statut ten należy uznać za umowę, a akcjonariusz, przystępując do spółki, wyraził zgodę na podporządkowanie się wszystkim postanowieniom tego statutu, nawet jeśli nie zgadzał się na niektóre z nich.

31 — Trybunał potwierdził, że osoba trzecia będąca ubezpieczonym uposażonym z tytułu umowy ubezpieczenia zawartej pomiędzy ubezpieczycielem i osobą ubezpieczającą ma możliwość *powołać się* na klauzulę tego typu uzgodnioną w tej umowie nawet w przypadku, gdy tej umowy nie podpisała (wyrok z dnia 14 lipca 1983 r. w sprawie 201/82 Gerling, Rec. s. 2503), ale orzekł, że klauzula dotycząca jurysdykcji nie może zostać *powołana* wobec ubezpieczonego uposażonego z tytułu umowy ubezpieczenia, który wyraźnie nie udzielił zgody na tę klauzulę (wyrok z dnia 12 maja 2005 r. w sprawie C-112/03 Société financière et industrielle du Peloux, Zb.Orz. s. I-3707).

32 — Zobacz synteza w tej materii w pkt 23 ww. wyroku w sprawie Russ.

33 — Artykuł 13 pkt 2 rozporządzenia nr 44/2001 wyraźnie dopuszcza działanie klauzuli prorogacyjnej nie tylko na korzyść ubezpieczającego lub ubezpieczonego, ale także uposażonego z tytułu ubezpieczenia, nawet wówczas, gdy uposażony nie podpisał tej umowy.

34 — Nie podzielam również poglądu rządu niemieckiego, jakoby art. 23 ust. 4 regulował skutki klauzuli prorogacyjnej względem „trustee” lub uposażonego z tytułu „trustu” bez dokonywania rozróżnienia, czy chodzi, czy też nie o członków czy pierwotnych uposażonych z tytułu trustu. Moim zdaniem przedmiotem tego szczególnego przepisu jest „trust” i nie może on być rozszerzony na stosunki pomiędzy producentem i późniejszym nabywcą.

35 — Ta klauzula nie może być sformułowana w sposób tak ogólny, by obejmowała wszystkie spory, które mogą zaistnieć pomiędzy stronami, niezależnie od umów zawartych pomiędzy nimi.

jak podnosi Axa Corporate, europejski łańcuch umów, taki jak łączący producenta z późniejszym nabywcą, nie stanowi „określonego stosunku prawnego”, ale kilka stosunków, w których „zobowiązania umowne stron mogą być różne w zależności od umowy”, zgodnie z dotychczasowym stanowiskiem Trybunału³⁶.

3. W przedmiocie wykładni celowościowej art. 23 rozporządzenia nr 44/2001

45. Z utrwalonego orzecznictwa wynika, że przepis prawa Unii podlegający wykładni należy również rozpatrywać w świetle celów, które przyświecały jego przyjęciu, a podejście takie jest w szczególności zasadne w przypadku przepisów o jurysdykcji, które ustanawia rozporządzenie nr 44/2001³⁷.

46. Z motywów 8 i 12 tego rozporządzenia wynika, że dąży ono do przyjęcia mechanizmów ustalania jurysdykcji, które pozwalają na istnienie szczególnie ścisłego łącznika pomiędzy sporem a sądem mającym go rozstrzygnąć. Natomiast wątpię, by w okolicznościach, takich jak w postępowaniu głównym, było zgodne z tym celem dopuszczenie, by klauzula prorogacyjna była wiążąca nie tylko dla stron, które ją uzgodniły, ale również dla osób trzecich. Prawdą jest, że art. 23 rozporządzenia nr 44/2001 upoważnia strony takiej umowy do dokonania wyboru sądu, który jest oddalony od miejsca sporu³⁸, np. w trosce o zachowanie neutralności, i który mógłby mieć trudności z zarządzeniem takich środków jak ekspertyza w sprawie wad spornych produktów. Jednakże jeśli taka umowa zostanie podniesiona względem osoby trzeciej, która z założenia nie brała udziału w jej uzgadnianiu i której interesy znajdują się w innym państwie członkowskim niż państwa członkowskie stron umowy, to ryzyko związane z dużym oddaleniem nie jest swobodnie ponoszone. Ponadto ryzyko to jest spotęgowane w europejskim łańcuchu umów i należy podkreślić, że jest ono tym większe, im większa jest liczba umów z pośrednikami, istniejących pomiędzy umową, w której uzgodniona jest klauzula prorogacyjna, a umową, która została zawarta przez późniejszego nabywcę podnoszącego wadę wyprodukowanego towaru.

47. Innym zasadniczym celem rozporządzenia nr 44/2001 jest ujednolicenie różnych przepisów o jurysdykcji stosowanych w państwach członkowskich Unii. Aby zapewnić osiągnięcie tego celu, konieczne jest, po pierwsze, przyjęcie „wspólnych przepisów o jurysdykcji”, jak przewiduje to motyw 8 tego rozporządzenia, oraz, po drugie, ustanowienie zasad wykładni tych przepisów, które prowadzą do ich jednolitego stosowania przez wszystkie sądy państw członkowskich. Osiągnięcie tego celu nie wydaje mi się wystarczająco zagwarantowane w przypadku klauzul prorogacyjnych, regulowanych art. 23 rozporządzenia nr 44/2001, jeśli nie będą one podporządkowane – a dotyczy to w szczególności skutków, które wywołują względem osób trzecich – jednolitej zasadzie wynikającej z normy prawa materialnego, ale odesłaniu do różnych systemów prawnych państw członkowskich.

48. Rozporządzenie nr 44/2001 dąży, zgodnie z jego motywem 11, do zagwarantowania wysokiego stopnia przewidywalności przepisów o jurysdykcji³⁹, a tym samym pewności prawnej dla każdej ze stron sporu⁴⁰, w szczególności w sytuacji, gdy zastosowanie mają klauzule dotyczące jurysdykcji.

49. W moim przekonaniu kryterium pewności prawnej dla stron nie jest łatwe do zastosowania w tym przypadku, ponieważ to, co jest przewidywalne dla pozwanego, niekoniecznie jest takim dla pozywającego i odwrotnie. Z jednej strony pozwany włoski producent zawarł klauzulę prorogacyjną w swoich ogólnych warunkach sprzedaży, aby móc przewidzieć sąd, przed który może być pozwany

36 — Zobacz pkt 16 ww. wyroku w sprawie Handte.

37 — Między innymi ostatnio wyrok z dnia 19 lipca 2012 r. w sprawie C-154/11 Mahamdia, pkt 60 i nast.

38 — Zobacz ww. wyrok w sprawie Castelletti, pkt 46 i nast. i przytoczone tam orzecznictwo, w którym Trybunał przypomina, że art. 17 konwencji [brukselskiej odpowiadający wspomnianemu art. 23] abstrahuje od jakiegokolwiek obiektywnego łącznika pomiędzy spornym stosunkiem i wskazanym sądem.

39 — Stanowi on, że „[p]rzepisy dotyczące jurysdykcji powinny być w wysokim stopniu przewidywalne [...]”.

40 — Wyrok z dnia 23 kwietnia 2009 r. w sprawie C-533/07 Falco Privatstiftung i Rabitsch, Zb.Orz. s. I-3327, pkt 22 i przytoczone tam orzecznictwo.

w związku z umową, którą zawarł z pierwotnym włoskim nabywcą spornych towarów. Z drugiej strony późniejszy francuski nabywca nie podpisał umowy zawierającej takie postanowienie i mógł w sposób rozsądny nie wiedzieć o jej istnieniu, dopóki klauzula ta nie została podniesiona względem niego przed sądem w postępowaniu dotyczącym towarów zamontowanych na terytorium francuskim.

50. Jeżeli wymóg przewidywalności jest rozpatrywany w sposób ogólniejszy i obiektywny, tzn. niezależnie od punktu widzenia stron sporu⁴¹, należy przypomnieć w tym miejscu, że ewentualne odwołanie się do metody norm kolizyjnych w miejsce sformułowania normy prawa materialnego odbyłoby się ze szkodą dla tego wymogu. Ta metoda bowiem jest jednocześnie źródłem komplikacji, jeśli uwzględnić trudność z ustaleniem prawa właściwego mającego zastosowanie do klauzuli prorogacyjnej, takiej jak w postępowaniu głównym, oraz źródłem niepewności, jeśli uwzględnić rozbieżności w jej kwalifikacji, które pojawiłyby się w zależności od zastosowanego prawa krajowego⁴².

51. Ponadto, co się tyczy celu właściwego art. 23 rozporządzenia nr 44/2001, podnoszę, że dąży on do dopuszczenia jurysdykcji sądów innych niż te, które zasadniczo powinny orzekać na mocy przepisów tego rozporządzenia⁴³. Ponieważ właściwość prorogowana wyłącznie wolą stron jest dopuszczona na zasadzie wyjątku⁴⁴, to stwierdzenie powinno prowadzić do ścisłej wykładni tego artykułu zgodnie z utrwalonym orzecznictwem Trybunału⁴⁵. Trybunał orzekł również w sposób ogólniejszy, że przepisy o jurysdykcji ustanawiające wyjątki od zasady nie mogą być interpretowane w sposób wykraczający poza założenia ustanowione w sposób wyraźny w rozporządzeniu nr 44/2001⁴⁶. Z powyższego wnoszę, że takie klauzule powinny wywoływać skutki w stosunku do osób trzecich wyłącznie w przypadkach przewidzianych w rozporządzeniu nr 44/2001 i być określone w orzecznictwie Trybunału w taki sposób, by były wiążące dla osób trzecich wyłącznie po udowodnieniu, że zainteresowany wyraził na nie zgodę na warunkach przewidzianych w tym artykule.

4. W przedmiocie odrębnej wykładni opartej na wcześniejszych wyrokach Trybunału

52. Chociaż sąd odsyłający nie wspomina o tym w uzasadnieniu swojego postanowienia, z uwag Refcomp wynika, że opiera ona swój zarzut braku jurysdykcji głównie na serii wyroków wydanych przez Trybunał w zakresie umów o transport morski. W tych wyrokach Trybunał uznał za dopuszczalne przeniesienie na stosunek pomiędzy przewoźnikiem a osobą trzecią klauzuli prorogacyjnej zawartej w konosamencie, który został sporządzony pomiędzy przewoźnikiem i załadowcą, a następnie zbyty przez załadowcę na okaziciela konosamentu, bez konieczności badania przez sąd, czy osoba trzecia wyraziła zgodę na tę klauzulę, pod warunkiem że zgodnie z właściwym prawem krajowym, ustalonym zgodnie z normami kolizyjnymi obowiązującymi w państwie członkowskim, w którym znajduje się sąd rozstrzygający spór, okaziciel konosamentu będący osobą trzecią wstąpił w prawa i obowiązki załadowcy⁴⁷. Refcomp, podobnie jak rządy niemiecki i hiszpański, wywodzą z tego, że istnieje norma ogólna, zgodnie z którą klauzula tego typu przenoszona jest solidarnie z prawami i obowiązkami, do których się odnosi.

41 — Zobacz podobnie pkt 1.1 ww. wniosku COM(1999) 348 wersja ostateczna, w której „pewność prawna w zakresie jurysdykcji” jest powiązana z „właściwym funkcjonowaniem rynku wewnętrznego”.

42 — W przedmiocie związku istniejącego pomiędzy autonomiczną definicją zarzutu w przedmiocie jurysdykcji i celów przewidywalności i ujednolicenia przepisów o jurysdykcji zob. w szczególności wyrok z dnia 11 marca 2010 r. w sprawie C-19/09 Wood Floor Solutions Andreas Domberger, Zb.Orz. s. I-2121, pkt 23.

43 — Na mocy ogólnych przepisów o jurysdykcji ustanowionych w sekcji 1 rozdziału II rozporządzenia nr 44/2001 lub przepisów o jurysdykcji szczególnej ustanowionych w sekcjach następnych tego rozporządzenia.

44 — Motyw 11 tego rozporządzenia stanowi, że „[p]rzepisy o jurysdykcji [...] powinny zależeć zasadniczo od miejsca zamieszkania pozwanego, a tak ustalona jurysdykcja powinna mieć miejsce zawsze, z wyjątkiem kilku dokładnie określonych przypadków, w których [...] ze względu na [...] umowę stron uzasadnione jest inne kryterium powiązania” (podkreślenie moje).

45 — Zobacz w zakresie art. 17 konwencji brukselskiej wyroki z dnia 14 grudnia 1976 r.: w sprawie 24/76 Estatus Salotti di Colzani, Rec. s. 1831, pkt 7; w sprawie 25/76 Galeries Segoura, Rec. s. 1851, pkt 6.

46 — Wyrok z dnia 17 września 2009 r. w sprawie C-347/08 Vorarlberger Gebietskrankenkasse, Zb.Orz. s. I-8661, pkt 39 i przytoczone tam orzecznictwo.

47 — Wyżej wymienione wyroki: w sprawie Russ, pkt 24 i nast.; w sprawie Castelletti, pkt 41 i nast.; a także w sprawie Coreck, pkt 23–27 i 30.

53. Jednakże, podobnie jak Axa Corporate, Emerson, rząd francuski i Komisja, stoję na stanowisku, że nie należy stosować odpowiedzi udzielonych w tych wyrokach do niniejszej sprawy. Uwzględniając fakt, że jurysdykcja oparta na klauzulach prorogacyjnych stanowi wyjątek, oraz mając na uwadze restrykcyjne podejście, które należy przyjąć w celu ustalenia zakresu zastosowania przepisów art. 23 rozporządzenia nr 44/2001⁴⁸, uważam, że to orzecznictwo nie może mieć zastosowania poza szczególną dziedziną konosamentów, do których się odnosi. Nie należy również zapominać, że postępowanie główne dotyczy roszczeń bezpośrednich w zakresie odpowiedzialności w związku z serią umów sprzedaży, na mocy których nastąpiło przeniesienie własności rzeczy z jednego nabywcy na innego, a nie w związku ze stosunkiem trójstronnym opartym na konosamencie, który charakteryzuje się szczególnym charakterem prawnym.

54. Przypominam, że konosament jest pokwitowaniem wydanym przez przewoźnika morskiego ekspedytorowi towaru zwanemu „załadowcą” jako potwierdzenie przejęcia tego ładunku i zobowiązania do wydania go okazicielowi tego dokumentu. Zawiera on w szczególności główne postanowienia umowy o transport zawartej pomiędzy tymi stronami, w tym również ewentualną klauzulę prorogacyjną. W większości krajowych porządków prawnych stanowi on również papier wartościowy podlegający obrotowi i jest przenoszony przez indos, co pozwala właścicielowi zbyć towary w trakcie ich transportu nabywcy, który jako okaziciel konosamentu staje się odbiorcą towarów i właścicielem wszystkich praw i obowiązków załadowcy w stosunku do przewoźnika. Sądzę, iż pomimo bycia osobą trzecią w stosunku do pierwotnej umowy o transport, której nie zawarł, okaziciel indosowanego dokumentu uznany jest za przystępującego do zasadniczych warunków tej umowy, a w szczególności umowy o właściwość sądu, pod warunkiem że właściwe prawo krajowe dopuszcza przeniesienie na niego praw i obowiązków załadowcy.

55. Natomiast w ramach następujących po sobie umów sprzedaży nabycie rzeczy nie pociąga za sobą przeniesienia pełni praw i obowiązków jednej ze stron pierwotnej umowy na osobę trzecią w taki sposób, aby nastąpiło wstąpienie tej osoby trzeciej w prawa strony umowy. W przeciwieństwie do okaziciela konosamentu, późniejszy nabywca, który podpisał odrębną umowę, nie wchodzi rzeczywiście w pierwotny stosunek prawny, nawet jeśli w niektórych krajowych porządkach prawnych, takich jak francuski, korzysta z prawa dochodzenia roszczeń z zakresu odpowiedzialności bezpośrednio w stosunku do producenta. W moim przekonaniu, uwzględniając fakt, że późniejszy nabywca pozostaje osobą trzecią w stosunku do umowy zawierającej klauzulę prorogacyjną, sąd, do którego skierowane zostaje powództwo, powinien zbadać, czy mógł on w sposób ważny przystąpić do tej klauzuli przewidzianej przez producenta na warunkach ustanowionych rozporządzeniem nr 44/2001.

56. Uwzględniając, co powyżej, stoję na stanowisku, iż na pierwsze pytanie prejudycjalne należy odpowiedzieć, że art. 23 rozporządzenia nr 44/2001 należy interpretować w taki sposób, że klauzula prorogacyjna uzgodniona pomiędzy producentem towaru i jednym z jego nabywców, wchodząca w zakres zastosowania przepisów tego artykułu, nie wywołuje żadnych skutków prawnych względem późniejszego nabywcy tego towaru, który nie był stroną umowy zawierającej tę klauzulę, ani względem ubezpieczyciela, który wstąpił w prawa późniejszego nabywcy⁴⁹, chyba że zostanie udowodnione, że późniejszy nabywca wyraził zgodę na tę klauzulę zgodnie z wymogami przewidzianymi przez ten artykuł.

48 — Zobacz ww. wyroki: w sprawie Estasis Salotti di Colzani ; w sprawie Galeries Segoura.

49 — Kwestia skutków klauzuli prorogacyjnej względem ubezpieczyciela, który wstąpił w prawa osoby trzeciej, a nie strony pierwotnej umowy, podniesiona jest przez sąd odsyłający dopiero w drugim pytaniu prejudycjalnym, ale w rzeczywistości mogłaby być podniesiona w takim samym sformułowaniu w zakresie pierwszego pytania prejudycjalnego. Wydaje mi się jasne, że jeśli substytucja następuje zgodnie z normami prawa właściwego, ubezpieczyciel, który wypłacił odszkodowanie późniejszemu nabywcy, wszedł w jego prawa w taki sposób, iż zasadniczo jest uprawniony do wykonywania wszystkich praw należących do tego nabywcy względem osoby ewentualnie odpowiedzialnej za szkodę będącą przedmiotem ubezpieczenia na takich samych warunkach, w szczególności co się tyczy przepisów o jurysdykcji.

57. Norma materialna, której sformułowanie zalecam Trybunałowi, byłaby zgodna z zasadą względnego skutku umów, która jest naczelną zasadą w większości krajowych porządków prawnych. Ponadto przedstawiałaby ona korzyść wpisania się w filozofię prowadzonych aktualnie prac nad zmianą rozporządzenia nr 44/2001 i dotyczących w szczególności art. 23, o czym już wspominałem powyżej⁵⁰.

58. Uwzględniając tę propozycję odpowiedzi przeczącej, moim zdaniem nie ma potrzeby wypowiadania się szerzej w przedmiocie drugiej części pierwszego pytania prejudycjalnego, która dotyczy pomocniczo ustalenia warunków, w których klauzula tego typu mogłaby być automatycznie przenoszona względem osoby trzeciej w ramach łańcucha umów, przy czym podkreślam, że zgoda na tę klauzulę, wyrażona lub niewyrażona w sposób ważny przez tę osobę, jest w moim przekonaniu kryterium determinującym możliwość jej podnoszenia względem tej osoby.

C – W przedmiocie ewentualnego skutku charakteru pozaumownego bezpośredniego powództwa późniejszego nabywcy przeciwko producentowi

59. Drugie pytanie prejudycjalne dotyczy wpływu zajętego przez Trybunał w ww. wyroku w sprawie Handte w zakresie skutków prawnych klauzuli prorogacyjnej w okolicznościach takich, jak w postępowaniu głównym. Biorąc pod uwagę, że postanowienie o skierowaniu wniosku o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym nie uściśla związku istniejącego pomiędzy tą problematyką a problematyką pytania pierwszego, wydaje mi się, uwzględniając sformułowania użyte przez Cour de cassation⁵¹, że drugie pytanie zostało skierowane głównie na wypadek udzielenia odpowiedzi twierdzącej na pytanie pierwsze, w przeciwieństwie do moich zaleceń.

60. Zgodnie z tym wyrokiem⁵² przepisy dotyczące jurysdykcji szczególnej, w przypadku gdy przedmiotem postępowania jest „umowa lub roszczenia wynikające z umowy”, ustanowione w art. 5 pkt 1 konwencji brukselskiej, odpowiadające przepisom art. 5 pkt 1 rozporządzenia nr 44/2001, nie mają zastosowania do powództwa wytoczonego przez późniejszego nabywcę bezpośrednio producentowi w związku z wadami nabytej rzeczy lub jej nieodpowiedniości do zastosowania, do jakiego jest przeznaczona. Z powyższego wynika a contrario, że tego rodzaju spory należy traktować jak dotyczące roszczenia „z tytułu czynu niedozwolonego lub czynu podobnego do czynu niedozwolonego albo roszczenia wynikające z takiego czynu” w rozumieniu art. 5 pkt 3 jednego lub drugiego z tych instrumentów⁵³, a z przepisu tego wynika, że właściwym jest sąd miejsca, gdzie nastąpiło zdarzenie wywołujące szkodę.

61. Komisja stoi na stanowisku, że problematyka skuteczności klauzuli prorogacyjnej względem osoby trzeciej jest ściśle związana z kwestią charakteru prawnego stosunku istniejącego pomiędzy tą osobą trzecią a jedną ze stron umowy, w której uzgodniona została klauzula prorogacyjna. Uważa, że brak stosunku umownego pomiędzy późniejszym nabywcą i producentem, który został przyjęty przez Trybunał w ww. wyroku w sprawie Handte, oznacza, że klauzula ta nie mogła zostać pomiędzy nimi „uzgodniona” w rozumieniu art. 23 ust. 1 rozporządzenia nr 44/2001. Emerson podnosi również, że naturalną konsekwencją przyjętej przez Trybunał kwalifikacji roszczenia późniejszego nabywcy przeciwko producentowi jako roszczenia deliktowego jest brak możliwości powoływania się na taką klauzulę wobec późniejszego nabywcy.

50 — Przypominam, że w ww. rezolucji Parlament podnosi przypadek osób trzecich, które mogą być związane klauzulą prorogacyjną zapisaną w konosamentach, i proponuje, bez wątplenia uwzględniając ich cechy szczególne, przyjęcie normy prawa materialnego w tym zakresie.

51 — „Czy klauzula prorogacyjna wywołuje skutki względem późniejszego nabywcy, względnie ubezpieczycieli, którzy wstąpili w jego prawa, *nawet jeśli [...]*?” (podkreślenie moje).

52 — Zobacz w szczególności pkt 16 i nast.

53 — Pojęcie to obejmuje bowiem każde roszczenie, które dąży do pociągnięcia do odpowiedzialności pozwanego i które nie jest związane ze stosunkiem umownym. Zobacz analogicznie, w zakresie powództwa, w którym odbiorca towarów pozwał osobę, którą uważał za rzeczywistego przewoźnika, ww. wyrok w sprawie Réunion européenne i in., pkt 22 i przytoczone tam orzecznictwo.

62. Natomiast rząd francuski uważa, że wspomniana treść ww. wyroku w sprawie Handte nie stoi na przeszkodzie zastosowaniu art. 23 rozporządzenia nr 44/2001. Podobnie Refcomp oraz rządy niemiecki i hiszpański stoją na stanowisku, że kwestia, czy powództwo bezpośrednio późniejszego nabywcy ma charakter umowny, czy też nie ma takiego charakteru, nie jest prawnie odrębna od kwestii skutków klauzuli prorogacyjnej względem niego.

63. Natomiast w moim przekonaniu nie ma konieczności udzielania odpowiedzi na drugie pytanie prejudycjalne, ponieważ, moim zdaniem, definicja pojęcia umowy lub roszczeń wynikających z umowy w rozumieniu art. 5 pkt 1 rozporządzenia nr 44/2001, taka jak została podana w wyroku w sprawie Handte, nie ma bezpośredniego wpływu na wykładnię art. 23 tego rozporządzenia, ponieważ – przypominam – pierwsze z tych postanowień ustanawia przepisy o jurysdykcji szczególnej w tej materii i w żadnej mierze nie odnosi się do skutków prawnych klauzuli prorogacyjnej uzgodnionej w umowie względem osób trzecich. Natomiast w niniejszej sprawie postępowanie główne dotyczy wyłącznie tej problematyki, względem której Trybunał nie wypowiedział się w ramach wyroku w sprawie Handte i żaden motyw tego wyroku nie pozwala stwierdzić, że rozumowanie w nim zawarte mogłoby być przyjęte przez rozszerzenie czy analogię w ramach niniejszej sprawy.

64. Jeżeli jednak Trybunał uzna za użyteczne udzielenie odpowiedzi na postawione pytanie, podobnie jak Emerson i Komisja, stoją na stanowisku, że nie byłoby logiczne przyjęcie:

- po pierwsze, jak zostało to przyjęte w wyroku w sprawie Handte, że powództwo późniejszego nabywcy przeciwko producentowi w ramach łańcucha umów nie ma oparcia w umowie zgodnie z prawem Unii, z powodu braku zobowiązania uzgodnionego wolą obu stron⁵⁴,
- oraz, po drugie, że klauzula prorogacyjna przewidziana w stosunku prawnym o charakterze umownym może zostać podniesiona przeciwko późniejszemu nabywcy w oparciu o sam tylko fakt akcesoryjnego przeniesienia tej klauzuli w takim łańcuchu, przez producenta, który przecież, zgodnie z tym wyrokiem, sam powinien zostać pozwany przed sąd w oparciu o odpowiedzialność deliktową.

65. Muszę przyznać, że powiązanie przepisów o jurysdykcji rozporządzenia nr 44/2001 i norm materialnych prawa krajowego podniesionych w postępowaniu głównym może w tym przypadku doprowadzić do nieco paradoksalnej sytuacji. Ponieważ klauzula prorogacyjna przewidziana przez zainteresowanego producenta nie wywołuje skutków względem późniejszego nabywcy na mocy art. 23 tego rozporządzenia w świetle wykładni, którą proponuję Trybunałowi, producent będzie musiał bronić się przed sądem państwa członkowskiego innego niż państwo członkowskie, w którym ma miejsce zamieszkania i którego jurysdykcja oparta jest na przepisach tego rozporządzenia mających zastosowanie do roszczenia z tytułu czynu niedozwolonego lub czynu podobnego do czynu niedozwolonego albo roszczenia wynikającego z takiego czynu, a nie umowy lub roszczenia zgodnie z wyrokiem w sprawie Handte, podczas gdy według prawa francuskiego będzie musiał bronić się w postępowaniu, które istotnie dotyczyć będzie jego odpowiedzialności umownej, a nie deliktowej.

54 — Przypominam, że takie zobowiązanie stanowi kryterium kwalifikacji, które Trybunał wielokrotnie przyjął, aby zdefiniować w sposób autonomiczny pojęcie „umowa lub roszczenia wynikające z umowy” w rozumieniu art. 5 pkt 1 konwencji brukselskiej i rozporządzenia nr 44/2001. Zobacz wyrok z dnia 20 stycznia 2005 r. w sprawie C-27/02 Engler, Zb.Orz. s. I-481, pkt 50 i przytoczone tam orzecznictwo.

V – Wnioski

66. Mając powyższe na uwadze, proponuję, aby na pytania przedłożone przez Cour de cassation Trybunał udzielił następującej odpowiedzi:

Artykuł 23 rozporządzenia Rady (WE) nr 44/2001 z dnia 22 grudnia 2000 r. w sprawie jurysdykcji i uznawania orzeczeń sądowych oraz ich wykonywania w sprawach cywilnych i handlowych należy interpretować w taki sposób, że klauzula prorogacyjna uzgodniona w umowie sprzedaży, która została zawarta pomiędzy producentem i pierwotnym nabywcą towaru i która występuje w ramach łańcucha umów zawartych pomiędzy stronami mającymi swoje miejsce zamieszkania w różnych państwach członkowskich, nie wywołuje skutków ani względem późniejszego nabywcy tej rzeczy, ani względem ubezpieczyciela, który wstąpił w jego prawa, chyba że zostanie ustalone, że rzeczona osoba trzecia skutecznie wyraziła zgodę na tę klauzulę na warunkach ustanowionych w tym artykule.